

LİZİ BEHMOARAS

Oktay AKBAL
Atilla İLHAN
Tarık DURSUN K.
Necati CUMALI
Selçuk EREZ
Aziz NESİN
Rasih Nuri İLERİ
Tomris UYAR
Erdal ATABEK
İlhan SELÇUK
Çetin ALTAN
Ferit EDGÜ
Nazlı ILICAK

TÜRKİYE'DE AYDINLARIN GÖZÜYLE YAHUDİLER

(S ö y l e ş i l e r)

Ali SİRMEN
Mehmet Ali BİRAND
Orhan PAMUK
Suna TANALTAY
Erdoğan TANALTAY
Güven TURAN
Özdemir İNCE
Cengiz ÇANDAR
Mete TUNÇAY
İsmet ÖZEL
Özcan KÖKNEL
Coşkun KIRCA

© Lizi Behmoaras / Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş.

Dizgi: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş.

Baskı: Tıglat Matbaacılık A.Ş. (1993)

ISBN 975 - 7304 - 00 - X
GÖZLEM GAZETECİLİK BASIN VE YAYIN A.Ş.
Atiye Sok. Polar Apt. 12/6
Teşvikiye 80200 - İSTANBUL
Tel: 240 41 44 - 247 30 82

İÇİNDEKİLER

1. Oktay AKBAL	11
2. Atillâ İLHAN	21
3. Tarık DURSUN K.	31
4. Necati CUMALI.....	43
5. Selçuk EREZ	55
6. Aziz NESİN	69
7. Rasih Nuri İLERİ	79
8. Tomris UYAR	89
9. Erdal ATABEK.....	99
10. İlhan SELÇUK	107
11. Çetin ALTAN	119
12. Ferit EDGÜ	133
13. Nazlı ILICAK	143
14. Ali SİRMEN	153
15. Mehmeh Ali BİRAND	163
16. Orhan PAMUK	175
17. Suna & Erdoğan TANALTAY.....	187
18. Güven TURAN	199
19. Özdemir İNCE	209
20. Cengiz ÇANDAR	223
21. Mete TUNÇAY	237
22. İsmet ÖZEL	249
23. Özcan KÖKNEL.....	261
24. Coşkun KIRCA	269

ÖNSÖZ

Zamanın akışı içinde büyük bir sabırla, olası tüm yaralanmalara karşın öğrenilmesi gereken "yazarlık mesleği"nin anlamı nedir? Bir diğer deyişle bir yazar niçin gelir bu dünyaya, boş bir kağıt, hiçbir zaman tam anlamıyla doldurulamayacağı bilinen boş bir kağıt karşısındaki savaşımları hangi özlemler adına, hangi yalnızlıkları bile bile göze alır? Yanıt(lar)ı kolay kolay verilemeyecek bir sorular bütünüdür bu; şöyle ya da böyle yaşanan insan ilişkileriyle, bir dil işçiliğiyle, bir kendine yolculukla anlam kazanabilecek bir sorular bütünü. Ama ışık böylesi bir yola çıkışta, beklenesi tüm yanılsamalara, giderek aldanmalara karşın, titrek de olsa görünmüş gibidir: bu zorlu uğraşta yaşam, herşeyden önce soru sormakla, soru sormanın sonuçlarını tüm boyutlarıyla göze almakla farklılaşacaktır.

Araştırmacı, sorgulayıcı gazetecilik mesleği için de geçerlidir bu. Amaç bir bilinmeyi, ya da bilinmiyormuş gibi görüneni ortaya çıkarmaksa, amaç kimi kişileri biraz daha fazla düşündürme adına rahatsız etmek, dolayısıyla da uygunluğun o sahte güvenlik dünyasında yaşamayı olası birçok sonucu göze alarak reddetmekse bu meslek onurla, gereğince taşınıyor demektir. Pragmatizmin, günü kurtarma kaygılarının her geçen gün biraz daha çok benimsendiği bir dünyada bu düşüncelerin birçok insanca gereğinden fazla iddialı bulunacağını, devrini çoktan kapamış, anlamını yitirmiş bir romantizmle özdeş tutulacağını hissetmiyor değilim. Ama düşünmekten korkmayan, daha da önemlisi hissetmesini bilen bir insanın akıntıya bile bile kürek çekmekten başka türlü süni yapamayacağı da unutulmamalı. Böylesi bir karşı çıkışın kişinin yapısına göre değişebilecek farklı farklı yöntemleri, dışa-

vurumları olabilir; sanatın, düşün dünyasının içinde görünmeyi, yalnızca görünmeyi seçerek böylesi kaygıları benliğinde hiç barındır(a)mayacaklar da olabilir. Ama en büyük, en güvenilir yargıç olan zaman gerekli değerlendirmesini nasıl olsa yapar günün birinde; maskeler, cilalar düşer, geriye yalnızca bir öz, ya da küçücük de olsa bir soruyu, nasıl, hangi şekilde, hangi amaca yönelik olursa olsun küçücük bir soruyu sorabilmiş olmanın onuru kalır.

Yıllar, çok uzun yıllar önce, Şalom Gazetesi'nde çalıştığım günlerde, kimi kalem arkadaşlarımla tüm iyiniyetlerine karşın, sorular dilediğince sorulamaz, gündeme getirilemezdi. Zaten o günlerde Şalom'dan istenen bir gazete olması değil, basit, kişisiz bir bülten olmasıydı. O günleri, yaşayanlar da, duyanlar da çok iyi biliyor. Bireysel, küçük savaşımın tümü yenilgiyle, başarısızlıkla sonuçlanacak, önerilen amaca eninde sonunda ulaşılabilecekti. Ama şu da bir gerçek ki, zamanın akışı içinde çok şey değişti bu yayının organında. Yenilgiyi kabul ederek çekilenlerin yerini başkaları doldurdu; sahibinin sesi olmayı erdem sananların yanında gazetecilik mesleği adına farklı bir şeyler yapma kaygısını taşıyanlar da oldu.

Lizi Behmoaras'ın "Türkiye'de Aydınların Gözüyle Yahudiler" adı altında kaleme aldığı söyleşiler dizisini okumaya başladığımda biraz da bu yüzden buruk bir sevince kapıldım. Yıllar önce, o zamanın coşkusuyla yapmak isteyip de yapamadıklarımı görmekten mi kaynaklanıyordu bu buruk sevinç, böylesine güzel bir girişimin er ya da geç kimi sitemler, haksız olumsuz eleştirilerle karşılaşacağını hissetmemden mi? Bu sorunun yanıtını vermekte hâlâ zorlanıyorum; "her ikisinden de" diyerek işin içinden sıyrılmamın daha kolay olacağını biliyorsam da. Ama önemli olan böylesi bir soruya verilebilecek bir yanıtta çok girişimin kendisiydi artık. İşte sanırım bu yüzden ilk yapılması gerekeni yaptım, Lizi'yi, bir yandan kendisine desteğimi tüm yüreğimle verdiğimi belirtmek, bir diğer yandansa kendi kısıtlı olanaklarım ölçüsünde, küçük de olsa kimi önerilerde bulunmak için aradım. Bildiğim, daha doğru bir deyişle de hissettiğim bir şey vardı çünkü. Bu söyleşiler dizisi Şalom'un bana göre ilk gerçek gazetecilik olayı olacaktı. Hislerim beni yanıltmadı. Lizi Behmoaras alçakgönüllü tavrıyla (alçakgönüllü insanlardan korkulması gerektiğini kim söylemişti?) çok önemli bir işin üstesinden gelmeyi bildi; gözlerimizin önüne birçok kişinin "biz za-

ten bunları biliyorduk" dedikleri bir görüşler panoraması getirdi. Bunları zaten bildiklerini iddia edenlerin çok büyük bir çoğunluğu, yalnızca bu söyleşilerde iddia ettikleri düşünceler nedeniyle yargıladıkları kişilerin bırakın eserlerinin tek bir satırını okumayı, daha önce adlarını bile duymamışlardı oysa. Düşüncelerin birçoğu, biraz da bu yüzden, gereğince değil de, dilendiğince anlaşıldı. Kimi insanları kolaycılıkların büyümesine kapılarak mahkum etmenin, gerçeği yalnızca kendi gerçeği olarak bilerek, diğer gerçekleri görmezlikten gelmenin, daha da doğrusu göstermemeyi yeğlemenin sancıları çok çekildi oysa geçmişte. Bunun için bir tarih bilinci gerekliydi öncelikle, günü, yalnızca günü kurtarma kaygısı değil.

Ama dedik ya zaman bugüne dek olduğu gibi, bundan sonra da en şaşmaz, en acımasız yargıç olmaya devam edecek; geleceğe umutla bakmak her koşulda tam anlamıyla doğru, geçerli olmasa da. Ben kendi payıma, Lizi Behmoaras'ın bu söyleşiler dizisinin birçok kişiyi düşündürecek, farklı farklı çalışmalara yöneltebilecek, övünülmeye değer bir başarı olduğu kanısındayım.

Geriye bu durumda bu girişimin yalnızca bir başlangıç olarak görülmesini dilemek kalıyor. Kültürel entegrasyon süreci ancak böylesi yaklaşımlarla anlam kazanabilir. Herkleitos çağlar öncesinden bizlere gülmseyerek bakıyor. Bunun değerini bilmeliyiz.

Mario LEVİ

BAŞLARKEN

... "Türkiye'de Aydınların Gözüyle Yahudiler" kitabını oluşturan söyleşilerin ilkinin 1992'nin Ekim ayında Oktay Akbal, sonuncusunu 1993'ün Mayıs ayında Coşkun Kırca ile gerçekleştirdim. Bu dönem içinde çok kişiyle görüştim, görüşmelerin hepsini Şalom Gazetesi'nde yayınlamadığım gibi, onların tümünü de kitaba alamadım.

Şalom Gazetesi'nde dizi halinde çıkan bu söyleşileri gerçekleştirme fikrinin ilk kıvılcımlarını bende çaktıran, Nedim Gürsel ile bir konuşmaydı. Kendisi "Türk Edebiyatı'nda Yahudi Tipi" üzerine bir araştırma yapmıştı. Ben de, bu temayı kullanmış hayatta olan yazarlarla görüşmek, hangi modele dayanarak, nereden ve nelerden esinlenerek Yahudi tipini çizdiklerini öğrenmek istedim. Görüşüğüm ilk aydınları bu istekten ya da bu meraktan yola çıkarak seçtim.

Fakat ilk ya da ikinci söyleşiden hemen sonra, kendimi uzun ve biraz narsisist bir serüvene başlar gibi hissettim. Kalemleriyle kitleleri etkileyerek kamuoyu oluşturan aydınlarımız, beş yüz yıldan daha uzun bir zamandır kendileriyle birlikte yaşam sürdüregelen Yahudi toplumunu nasıl görüyor, nasıl tanıyorlardı? Ya da Yahudi olgusuna ne denli önem veriyorlardı?

Sorular soruları getirdi, çoğalttı, bir söyleşi diğerini besledi... Bu çalışmaya hiç bir ön yargıyla başlamadığım gibi bir bilimsel yöntem de hapsolmadım... Sordum, dinledim, kimi zaman muhatabımın söz akımına sürüklenip konu dışına düşmedim değil. Sorularına çok içten, çok dürüst yanıtlar almaya çalışmaktansa çoğu kez iletişim kurmayı, söyleşiyi sohbeta dönüştürmeyi, izlenimlerimi al-

çak gönüllü tutanaklar halinde kağıda aktarmayı yeğledim.

Belirttiğim tarihler arasında Türkiye’de yaşayan Yahudileri ilgilen-dirdiğine inandığım iki ana temaya hemen her söyleşide değinildi: Sefarad Yahudilerin Osmanlı topraklarına gelişlerinin 500. yılının kutlanması ve İsrail-Filistin sorunu. 500. Yıl kutlamaları geldi geçti! Kitabın çıktığı tarihte, bu olayın gerek Türkiye’de gerek dünyada ne denli iz bıraktığına dair kararı verecek olan okurlardır. İsrail-Filistin sorunu ise halen gündemde ve atılan tüm olumlu adımlara rağmen, daha uzun bir zaman öyle kalacağı kesin gibi.

Kilometre taşları insan olan bu yazın serüveninde amaç, çarpıcı sonuçlar çıkarmak, büyük çözümlere varmak değil; belli bir zaman süreci içinde duyguları, düşünceleri saptamak; anımsamak ve anımsatmak; konuşulamamış konuşabilmek; sorulması gerektiğine inandığım soruları sorabilmektir.

Bürolarında, gazetelerdeki çalışma odalarında, yol üstü bir pastane ya da bir kafeteryada, hatta evlerinde beni konuk eden ve çabamın belli bir sonuca varabilmesi için el veren aydınlara, bu kitapta yer alsalar da almasalar da içtenlikle teşekkür ediyorum. Ayrıca onlara ulaşmama yardımcı olanlara ve kitabın meydana gelmesi için bir an olsun desteğini esirgemeyen Şalom ailesine teşekkürü borç biliyorum.

Lizi BEHMOARAS

Oktay AKBAL

**"Türkiye'de azınlık toplumlar arasında Türk toplumuyla
en iyi kaynaşan, Yahudi toplumdur."**

Türk Yahudileri 1992 yılında Türk topraklarındaki yaşamlarının 500. yılını kutlarken, Osmanlı İmparatorluğu döneminde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de daima huzurlu bir yaşamları olduğunu dile getirdiler. Bu düşüncede en önemli etken, aynı dönemlerde, gerek Doğu Avrupa'daki pogromların, gerekse başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa'da yaşanan Nazi soykırımı Holokost'un dindaşlarını korkunç kötü bir şekilde etkilemesiydi.

Beş asrı aşkın bir süredir bu topraklarda yaşayan ve kendini toplumun bir parçası olarak gören Yahudiler hakkında Türkiye'de edebiyatçılar ve aydınlar ne düşünüyorlardı?

Şalom Gazetesi yönetmenlerinden gazeteci Lizi Behmoaras, Türkiye'de kitleleri etkileyen ve büyük bir çoğunluğunu yazarların oluşturduğu aydınlarla görüşüp konuya açıklık kazandırmaya çalıştı.

Şalom Gazetesi'nde de yayınlanan bu röportaj dizisini daha geniş kitlelere iletmek ve bu çalışmayı daha kalıcı kılabilmek için en uygun yol bunu kitaplaştırmaktı....

ŞALOM

3250000